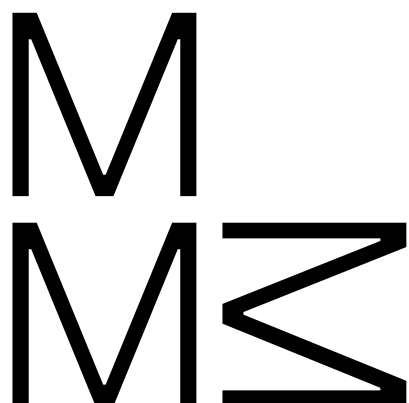

Історія замку

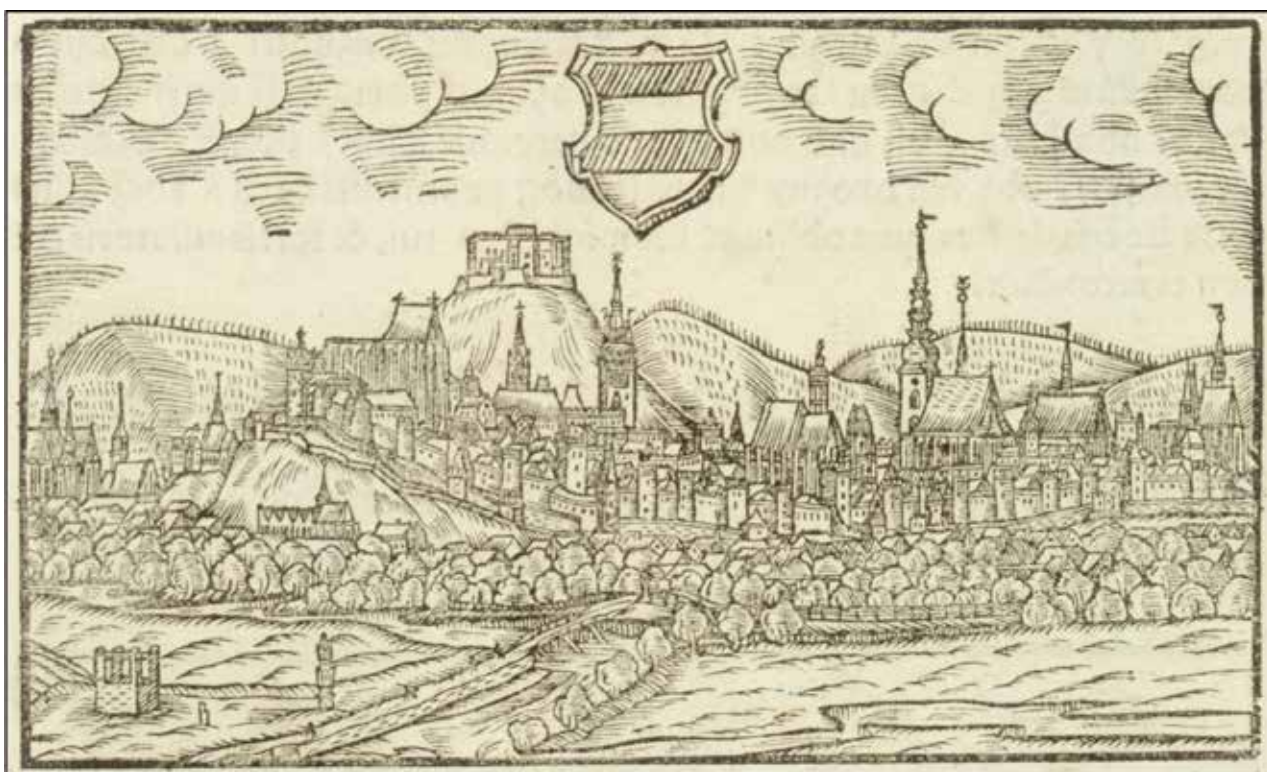

Пані та панове,

Вітаємо вас у Національній культурній пам'ятці, замку та фортеці Шпілберк, резиденції Музею міста Брно.

Шпілберк є невід'ємною доміантою міста Брно вже протягом понад семи століть, а також символом королівської влади та людського страждання. За цей час він багато разів перебудовувався й змінював своє призначення. Протягом нашої екскурсії ми коротко ознайомимось з його багатою історією.

Найдавніше зображення Брно та Шпілберка. Ян Вілленберг. Брно. Видляд з південного сходу. 1593. Ілюстрація в книзі Бартоломея Попроцького з Глогол «Дзеркало славного маркграфства моравського».

Королівський замок

Замок, побудований на найвищому пагорбі в Брно, мав передусім стратегічне значення для міста, яке щойно виникало. Він став міцним оборонним пунктом, оскільки не давав можливості ворогові зайняти пагорб для його потенційного використання для нападу на місто.

Перша писемна згадка про замок походить із 1277 року, коли чеський король та моравський маркграф, ймовірний засновник замку, Пршемисл Отакар II доручив освятити замкову капличку на честь Іоанна Хрестителя і довірив її у керівництво дубравницького пробста

Індржіха. Де саме на території замку розміщувалася ця каплиця, досі не вдалося з певністю встановити. Через рік у Шпілберку відбувся генеральний сейм станів королівства чеського, який проходив в урочистій атмосфері, однак без участі Пршемисла Отакара II. У 1279 році вперше використано (для пагорба) назву Шпілберк («Spilberch»), яка згодом почала використовуватись і для замку. Про те, як приблизно виглядав замок у той час, ми поговоримо пізніше.

Петр Вавречка, Алеш Навратіл. Шпілберк як основна резиденція-замок моравських маркграфів у 14 столітті. Вид із північного сходу, 2017.

Центр моравських маркграфів

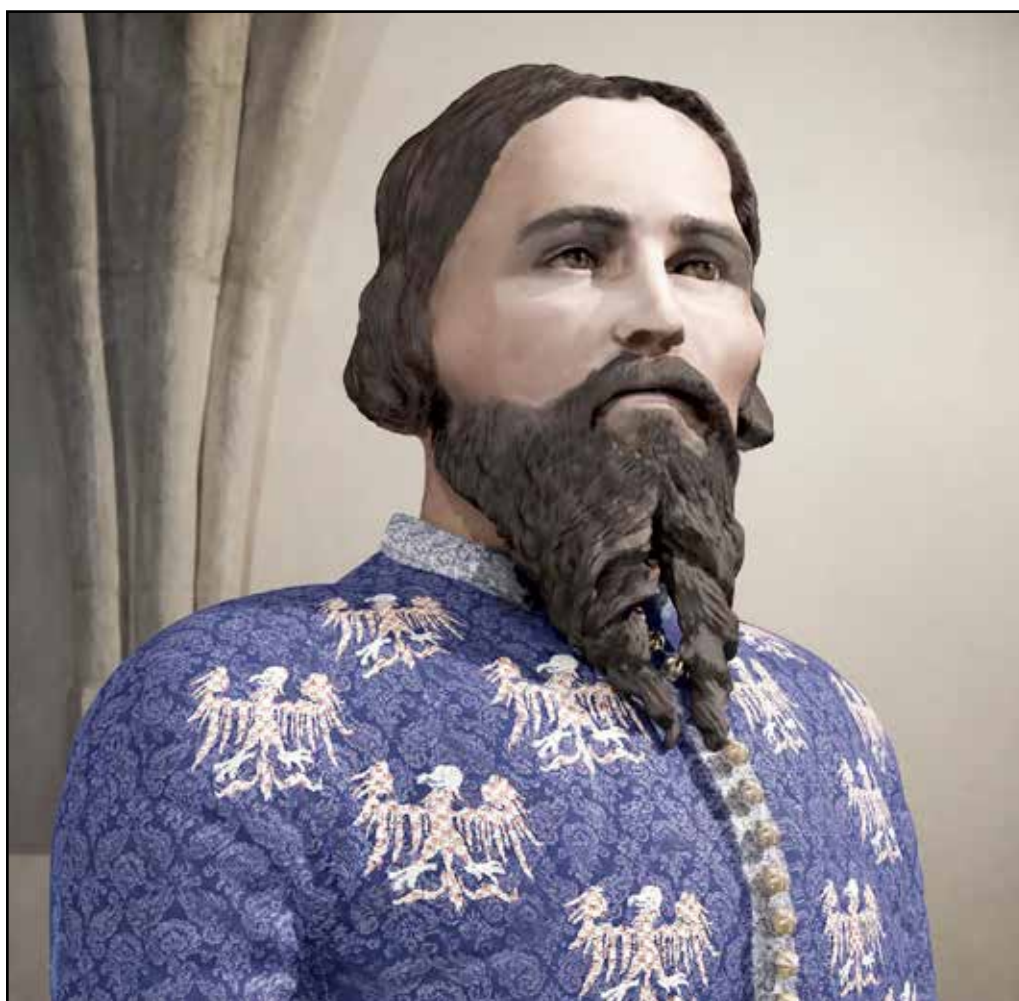
У 14 та на початку 15 століття Шпілберк слугував основною резиденцією -замком моравських маркграфів з роду Люксембургів. Як молодшого брата Карла IV – Яна Індржіха, так і передусім його сина Йошта Люксембурзького (Моравського), який проживав а замку аж до власної смерті в 1411 році. Йошт був одним із найвидатніших моравських політиків, оскільки а рамках своєї кар'єри сягнув навіть титулу римського короля. Після зміни люксембурзької гілки маркграфів в 1411 році замок почав

використовуватись як військова фортеця під керівництвом каштелянів, яка відіграла важливу роль у гуситських війнах, а саме у війні між чеським королем Іржі з Подебрад та угорським королем Матіашем Корвіном. Протягом наступних років занепадала не лише військова важливість замку, але й інтерес правителів щодо його утримання. В 1560 році замок перейшов у власність міста Брно. Замок управляв міський чиновник і тут розміщувався також невеликий військовий гарнізон. Через поганий стан замок навіть згорів у 1578 році.

i Більше про Йошта Люксембурзького та найдавнішу історію Шпілберка ви можете дізнатись з експозиції **«Від замку до фортеці»**.

Частково відкриті основи середньовічного замку – циліндричні вежі.

Комп'ютерна візуалізація вигляду Йошта Люксембурзького, яку ви можете побачити в експозиції «Від замку до фортеці».

Земська фортеця

Ключову роль Шпілберк відіграв протягом Тридцятилітньої війни. Оскільки моравські стани долучились до чеського станового повстання, деякого з них у покарання ув'язнили саме тут, у замку. Внаслідок цього у 1621 році Фердинанд II (1578–1637) конфіскував замок у міста. Влітку 1654 року Шпілберк під керівництвом Якоба Георга Огілві (1605–1661), попри свій занедбаний стан, здолав тримісячну облогу переважаючої шведської армії і таким чином виразно доклався до повороту у війні. Імператор усвідомлював стратегічну важливість Шпілберка, тому інвестував чималі ресурси для його реконструкції. Протягом наступних ста років замок під керівництвом військового інженера П'єра Філіпа Бешаде де Рошепена перебудували на могутню барокову фортецю. В сорокових роках 18 століття в двох бокових замкових ровах вибудували каземати, які за час правління імператора Йосифа II (правив у 1780–1790 роках) увійшли в історію як одні з найбільш суворих в'язниць габсбурзької монархії. В середині 18 століття в Шпілберку (не в казематах, а в будові, яка розташовувалась у задньому рові) відбував своє довічне ув'язнення, під час якого він й помер в місцевій в'язниці, полковник Франц фор Тренк. Попри те, що в'язниця передбачалась, передусім, як місце ув'язнення для кримінальних в'язнів, засуджених до багаторічних та довічних термінів, в 90-х роках 18 століття тут утримувались також в'язні, яких ми б могли назвати політичними. Так восени 1795 року тут було ув'язнено 15 так званих «якобінів» на чолі з Ференцем Кацінчим. Фактичний кінець фортеці настав під час другого візиту імператора Наполеона I. Бонапарта (1769–1821) та окупації міста Брно, яка відбулася у 1809 році. Тоді Наполеон наказав французьким військовим ліквідувати стратегічні частини Шпілберка: декілька бастіонів (наприклад

південно-західний), засипати місцевий колодязь та знищити збройовий склад, який розташовувався на великому подвір'ї. Офіційно Шпілберк позбавили статусу фортеці у 1820 році.

Ієронім Бенно Байєр, Ганс Йорґ Зейсер, Облога Брно шведами. 1645-1646. Фрагмент. Оригінал виставлений в експозиції Брно у Шпілберку.

Герб Георга Якова Огілві на великому подвір'ї у Шпілберку.

Більше про облогу міста Брно шведською армією ви дізнаєтесь на оглядовому маршруті **«Бастіон – Укріплення»**.

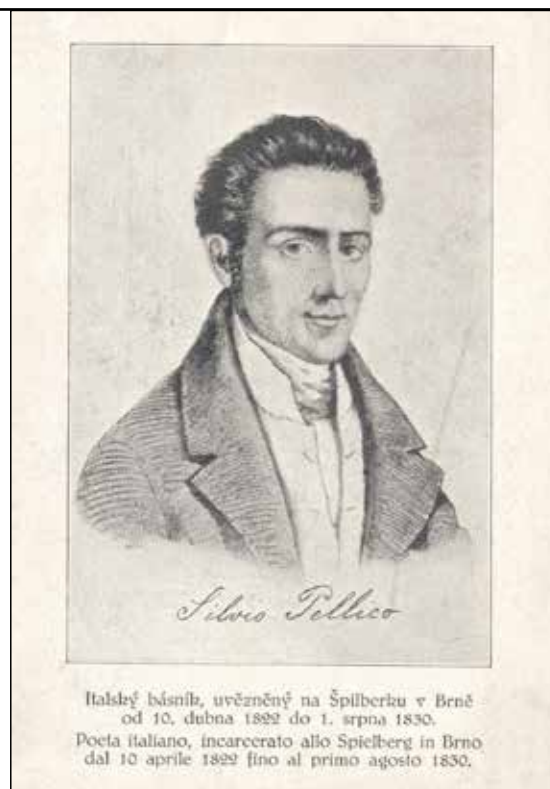
Більше про в'язниці у Шпілберку ви дізнаєтесь на оглядовому маршруті **«Каземати – в'язниці»**.

Тюрма народів

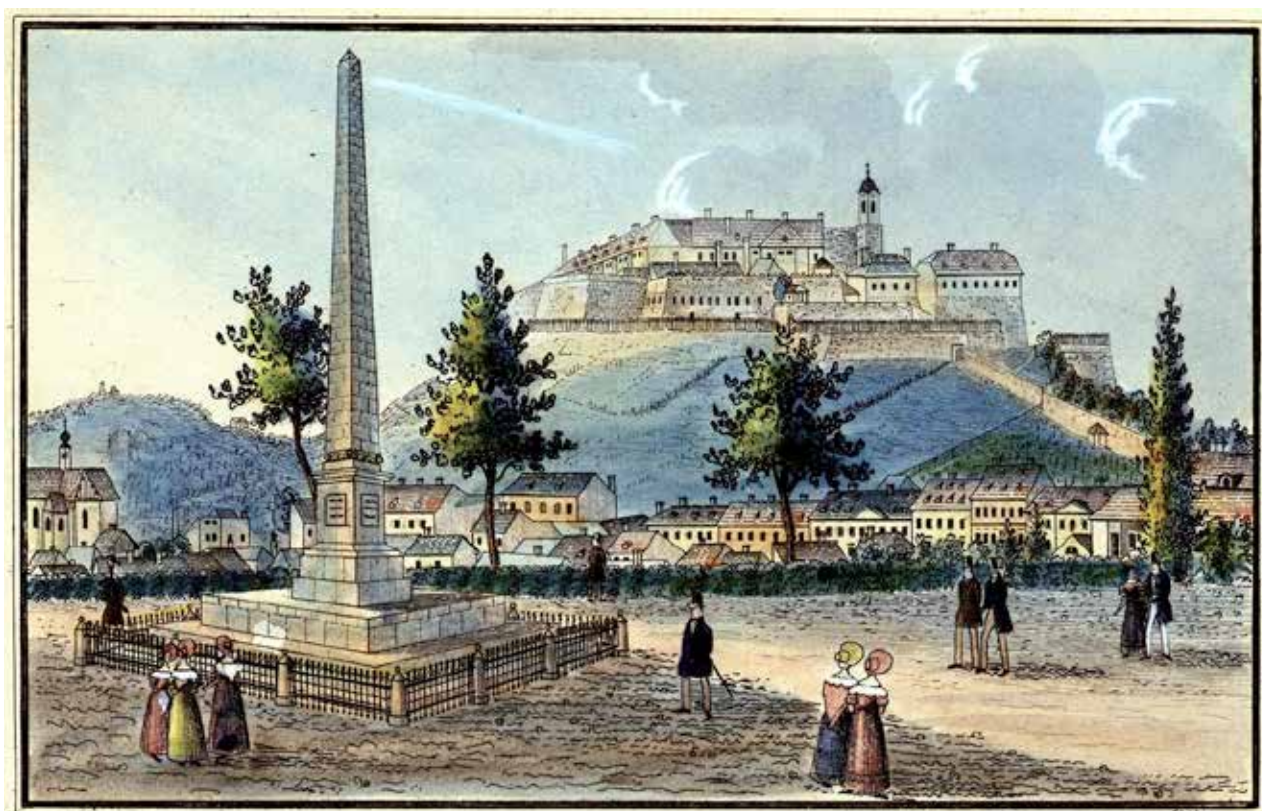
Цього ж року колишню фортецю віддали під цивільне управління й протягом понад тридцяти років з того часу вона слугувала для тюремних цілей. Поміж перших в'язнів (можна назвати їх політичними) на початку 20-х років 19 століття були т. зв. італійські карбонарії та члени руху «Молода Італія». Мабуть, найбільш відомим із них був поет Сільвіо Пелліцо, який після звільнення описав свої спогади про ув'язнення в книжці «Мої тюрми».

Найбільш чисельною національною групою (понад 200 осіб) були також польські революціонери. Один із них, Генріх Богданскі, так само як і Пеліццо, описав свій досвід зі шпілберцькою в'язницею в книзі «Польський революціонер в Шпілберку».

Ще перед тим, як цивільну в'язницю ліквідували за указом Франца Йосифа I в 1855 році, в одній з місцевих камер відбував покарання відомий кримінальний злочинець Вацлав Бабінський.

Сільвіо Пелліцо, листівка з 20-х років 20 століття.

Шпілберк у період ув'язнення Сільвіо Пелліцо. Й. В. Рейн. Вигляд з Франтішкова на Шпілберк. Між 1820–1850 роками.

Більше про в'язниці у Шпілберку ви дізнаєтесь в експозиції «Шпілберк – тюрма народів».

Казарми декількох військ

Протягом наступних майже ста років (1858–1960) Шпілберк знову став місцем розташування армії. Він слугував як казарма з місткістю приблизно 500 людей одразу для декількох армій: австро-угорської, чехословацької, німецької, а після Другої світової війни – знову чехословацької. В 1862 році Шпілберк передали у власність міста Брно з умовою, що на його схилах буде засновано громадський парк.

До визначних подій цього періоду безумовно належить відкриття шпілберцьких казематів та оглядового майданчика для громадськості в 1880 році. Завдяки цьому каземати стали не лише

найбільш відвідуваною частиною замку, але також тут відбуваються найстарші на території міста Брно традиційні екскурсії з супроводом.

У роки Першої та передусім на початку Другої світової війни Шпілберк знову слугував для тюремних цілей. У 1939–1941 роках його ґрунтовно реконструювали для використання як казарм вермахту (німецької армії). Шпілберк презентувався як моравська резиденція маркграфа барбаросівського типу або ж як обійстя німецьких лицарів: взірців для німецьких військових. Деякі елементи з цього часу ви можете побачити в замку і нині.

Шпілберк як казарма австро-угорської армії. Йозеф Куницфельд. Шпілберк. Вигляд на східне крило замку. 1907.

Шпілберк як казарма німецького вермахту. Герберт Орт (?). Шпілберк. Вигляд на східне крило замку. Біля 1941 року.

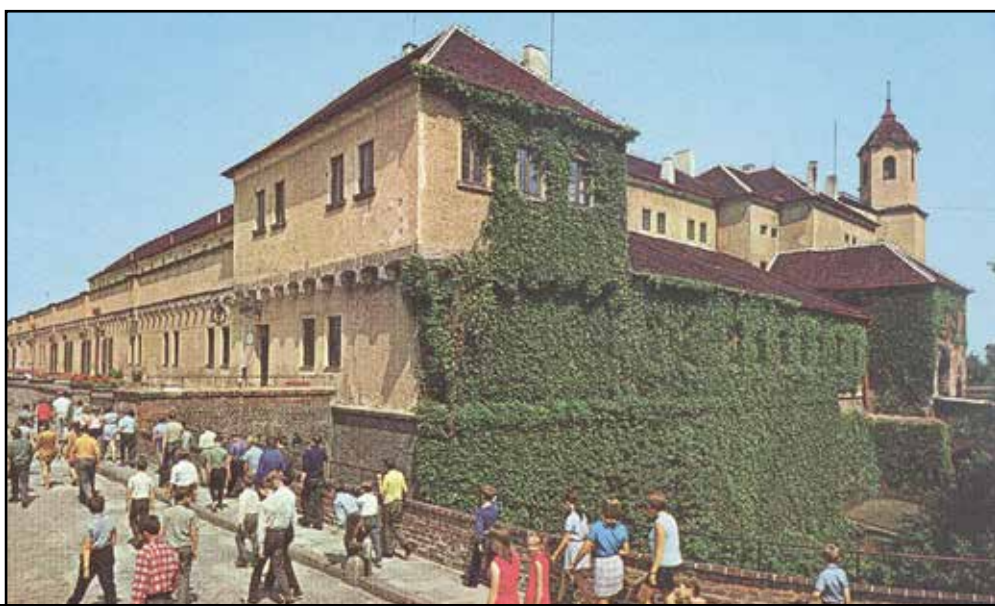
Музей міста Брно та національна культурна пам'ятка

Після Другої світової війни Шпілберк використовувала чехословацька армія. В 1960 році в замок переїхав Музей міста Брно. Тут була представлена його перша експозиція в тому ж році, коли Шпілберк отримав статус національної культурної пам'ятки – 1962.

Від шістдесятих років 20 століття в Шпілберку відбувалися численні ремонти та реконструкції, які передусім слугували для покращення умов функціонування музею.

Водночас йшлося також про усунення більшості німецьких оновлень із часів Другої світової війни.

Від вісімдесятих років 20 століття триває генеральна реконструкція Шпілберка. Її передостання частина була завершена в 2020 році разом із ремонтом та відкриттям колишніх систем постачання води в східному бастіоні, де була встановлена експозиція «Храм каменю».

Від 1960-го року Шпілберк є резиденцією Музею міста Брно. Листівка з 60-років 20 століття.

1. МІСТ

Зараз ми стоїмо на мості, який був побудований у 18 столітті, коли Шпілберк розростався в могутню барокову фортецю. Його конструювання пов'язане, передусім, з практичними цілями: для переміщення важких гармат із військового складу, який розміщувався на великому подвір'ї, до бійниць і назад. У цей час з'явилась і будова ліворуч від вас ❶, де перебував командувач фортеці. В середньовіччі тут був й додатковий простір, захищений стіною. З цього часу в нас зберіглася кам'яна бійниця ❷. Під час Другої світової війни ці приміщення були перебудовані під їдальню для молодших офіцерів місцевого гарнізону. В шістдесятих роках за проєктом інженера-архітектора Каміла Фукса їдальню переробили під ресторан та винарню національного підприємства «Interhotel Brno».

Добудова ❸ праворуч від вас походить з 18 століття, тут мешкав місцевий капелан. Міст побудували на місці колишнього (підйомного) мосту. Про нього свідчать блоки, які розташовані у верхній частині в'їзду. Їх тут встановили під час перебудови замку для потреб вермахту в 40-х роках 20 століття, для того, щоб підкреслити середньовічний ефект Шпілберка. Тоді ж над ворітьми знову встановили й вапняний герб ❹, який символізує єднання Богемії та Моравії під владою Габсбургів. Мова йде про австрійського імператорського двоголового орла, який тримає в пазурах символи панівної влади: жезл і меч. На грудях він несе символи Богемії (лев) та Моравії (орлиця).

Австрійський імператорський орел на фронтоні замкових воріт.

2. ГОЛОВНІ ЗАМКОВІ ВОРОТА

Зараз ми проходимо головними замковими ворітьми. Вони походять ще з середньовіччя і відновлювались протягом пізніших періодів. Їхній сучасний вигляд походить із 40-х років 20 століття.

Ліворуч ви бачите т. зв. «сидилії» ^❶, які походять з 13 століття і нагадують про найдавніші періоди історії замку. Йдеться

про ніші в стіні, які могли слугувати для відпочинку оборонців замку. Вони створені з кременистого вапняку – типового будівельного матеріалу для Брно доби середньовіччя. Його видобували на Странській скелі. Цей тип вапняку ми протягом екскурсії побачимо ще в декількох місцях.

3. МАЛЕ ПОДВІР'Я

Ми стоїмо посеред малого подвір'я. Середньовічний замок мав лише одне велике подвір'я масштабних розмірів 93х53 метрів. Воно було вибудоване за прямокутним планом. Входи розташовувалися з двох сторін. Зі сходу, тобто з боку міста, воно було захищеним призматичною вежею ❶, т. зв. донжоном розміром 14х13 метрів, а з заходу циліндричною вежею, діаметр якої становив 15 метрів (товщина стін сягала 3,5 метрів), яка не зберіглася.

Східна частина замку, яку ми відвідаємо, вочевидь мала виконувати функції для проживання та репрезентації, а західна частина навпаки – функцію рутинно-господарську. Т. зв. середнє крило ❷, яке ви бачите за мною, виникло в тридцятих роках 19 століття. Його будівництво пов'язане із ліквідацією тюрми в казематах. Тоді було прийняте рішення про будівництво нового крила у верхній частині замку, яке мало збільшити місткість верхньої в'язниці.

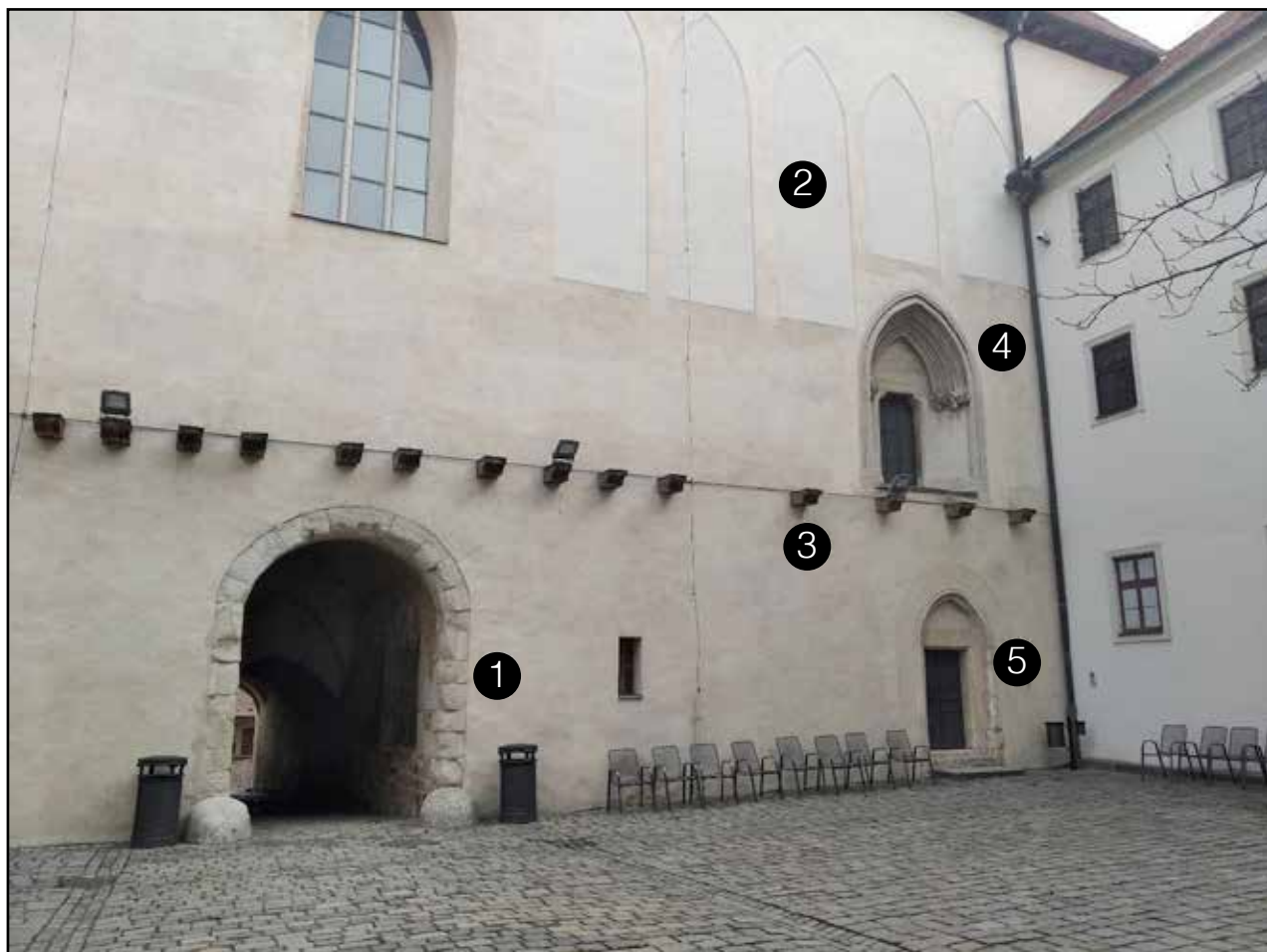

4. СХІДНЕ КРИЛО

Східне крило Шпілберка являє собою єдину переважно збережену частину готичного замку. В інших крилах замку до сьогодні збереглася лише зовнішня стіна. Вартує уваги зокрема первісний готичний проїзд до замку ❶. Сучасний вигляд східного крила є результатом відновлення пам'яток з 1999–2000 років, коли відбулось «відновлення» готичного вигляду.

Моделі вікон на фасаді ❷ показують розміщення оригінальних вікон, дерев'яні бруси ❸ означають місце оригінальної

дерев'яної галереї. З галереї вихід вів крізь розкішний портал ❹, знову ж таки йдеться про кременистий вапняк, до презентабельних просторів замку. Частково відкритий портал ❺ на нижньому поверсі замку веде до т. зв. готичної зали, яку ми за хвилину відвідаємо. Ми увійдемо до неї через ступінчатий стрілчатий портал, південна частина (праворуч) якого збереглася в оригіналі. Решта portalу була доповнена недавно. Сьогодні цей простір використовується для короткострокових виставок Музею міста Брно.

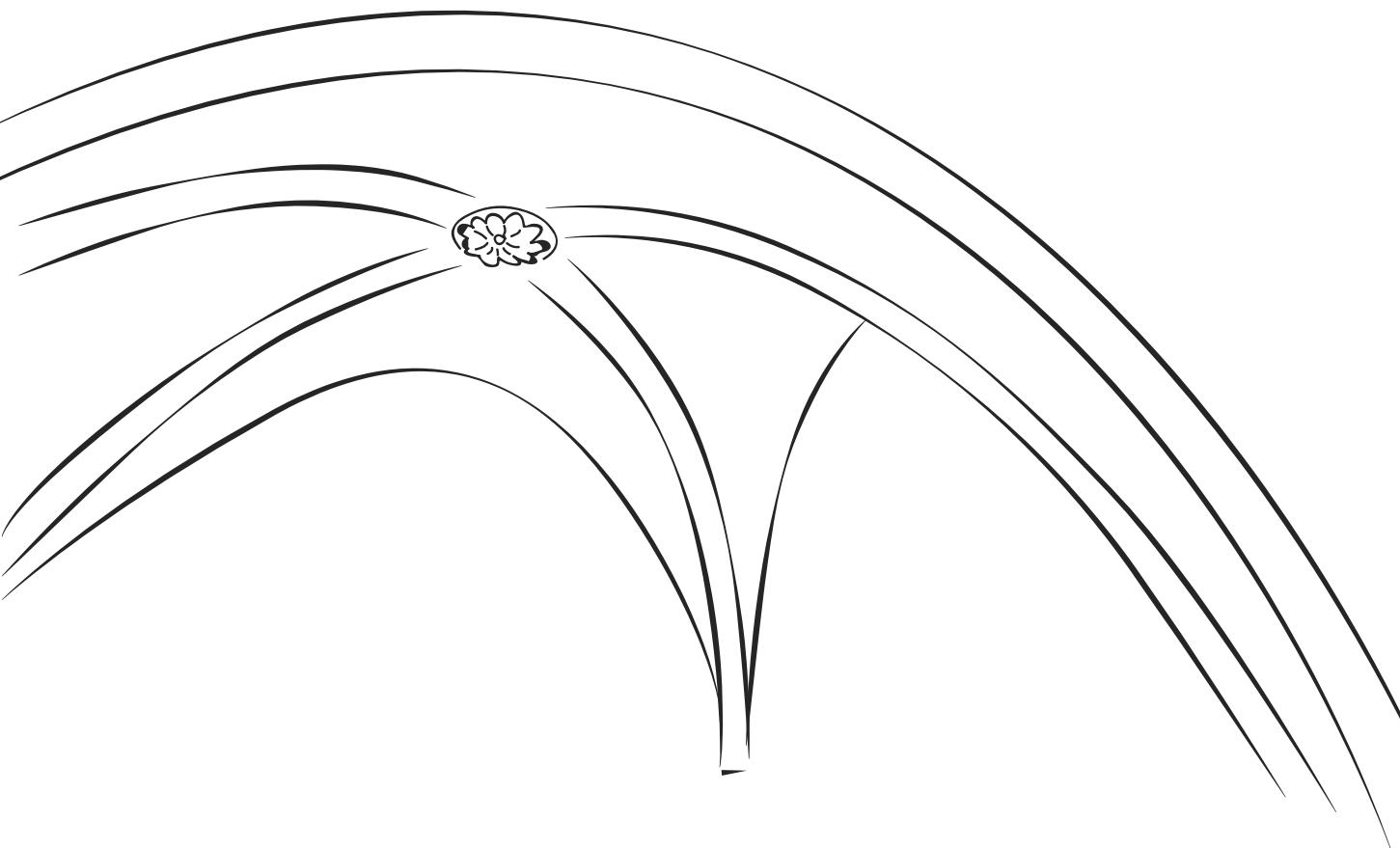
5. ГОТИЧНИЙ ЗАЛ

Т. зв. готичний зал належить до найдавніших частин замку і є одним із небагатьох приміщень, які дійшли до нас практично в оригінальному вигляді. Увесь простір виник під час будівництва замкудесь у середині 13 століття.

Зал розділений на дві частини двоїстою аркадою із середньою несучою колоною. В головній частині над нами ви можете зауважити оригінальне хрестове склепіння ❶, яке завершується замковими каменями ❷, покритими рельєфами виноградної лози та дубових листків. Перед нами розміщені більш сучасні ніки ❸ (отвори в стінах), де, судячи з усього, розташовувались камінні лавки. Вигляд первинних вікон нам нагадує повний парапет та вікна із штучно просвітленими мармуровими

плитами. На підлозі ви бачите репліки плит. Вхід до приміщення сьогодні веде крізь оригінальний готичний портал.

Про первинне використання цих приміщень ми не знаємо практично нічого. Однією з гіпотез була капличка для мешканців замку. В час барокової фортеці (у 18 столітті, коли в Шпілберку відбував ув'язнення, наприклад, Франц фон Тренк) приміщення були перебудовані під кухню для місцевого персоналу. В 19 і на початку 20 століття тут розміщувалась їдальня для місцевого гарнізону. В 1928–1939 роках ці приміщення використовувались чехословацькою армією, яка заснувала тут експозицію Музею визвольного руху (легіонерський музей).

6. ПРИЗМАТИЧНА ВЕЖА

Призматична вежа була важливою складовою оборонної системи початкового середньовічного замку Шпілберк.

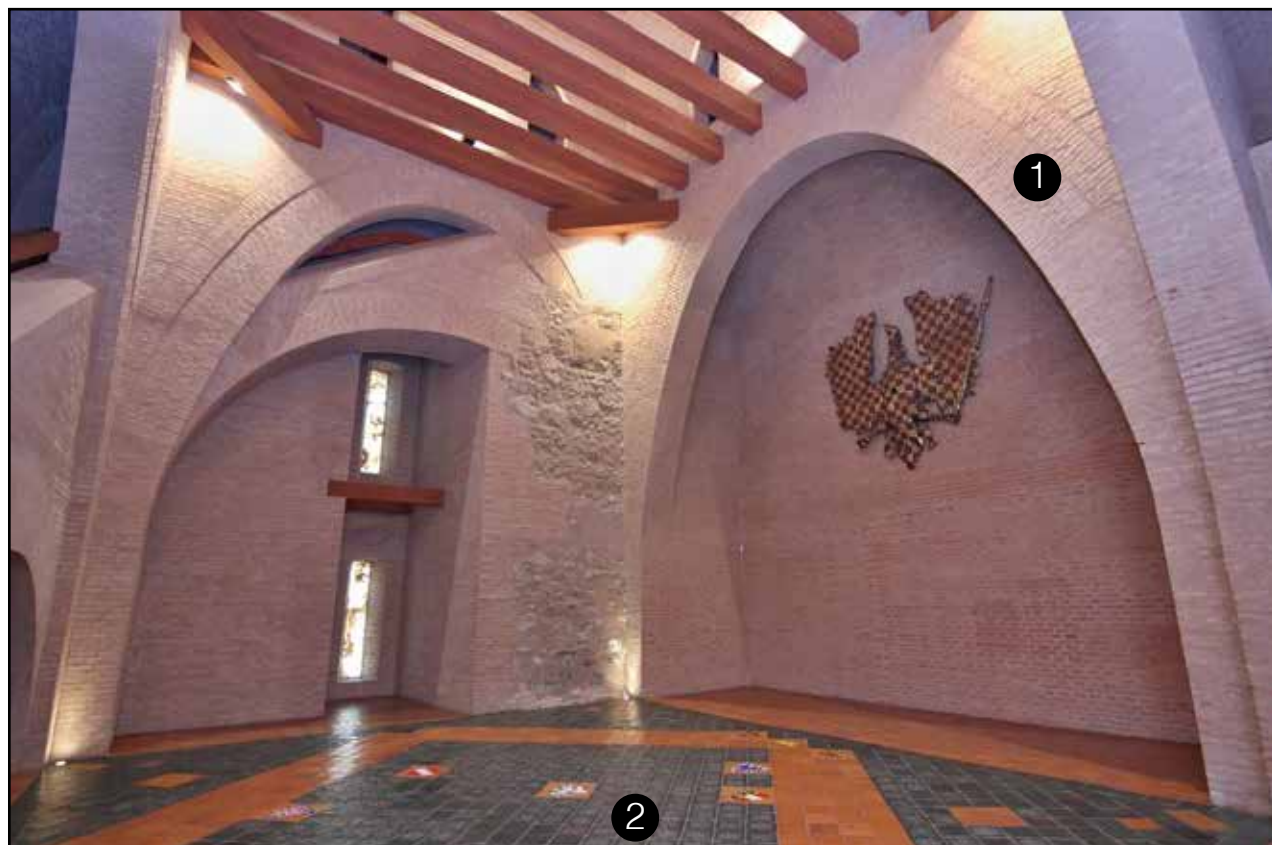
Прямокутна будова розміром 13х14 метрів охороняла східну в'їзну браму у замок, а також завдяки товстим стінам могла слугувати останнім надійним місцем для оборонців замку. Початково будівництво вежі було розраховано на кілька поверхів, простір майже без вікон міг здаватися досить похмурим. Однак безпека мешканців Шпілберка вимагала такого рішення.

Під час барокової перебудови фортеці для темних кімнат із надзвичайно товстими стінами шукали практичного застосування. Врешті було прийняте рішення побудувати з них в'язничні камери, призначені для виконання покарань військових шпілберцьких казарм. З такою ж метою ці кімнати використовувалися і у 1939–1940 роках, коли влада над Шпілберком перейшла до вермахту та представників гестапо. Камери у колишній призматичній вежі слугували одиночними камерами для затриманих осіб, яких потрібно було

ізолювати від інших в'язнів.

Під час перебудови східного крила замку у 1999–2000 роках було вирішено частково відновити початкову функцію оборонної вежі. Були зняті барокові підлоги окремих поверхів з метою підкреслити монументальний відкритий простір будівлі. Для посилення неповного середньовічного обвідного мурування було використано цікавий сучасний елемент, а саме: додавання цегляних смуг у формі параболічної дуги ¹, що іконічно нагадує конструкцію павільйону А брнєнської виставки. Інтер'єр призматичної вежі наразі справляє враження добре захищеної «скарбниці», тому його використовують для музейних презентацій відомих колекційних предметів.

На підлозі – мапа чеського королівства та інших територій, підконтрольних йому у часи Пршемисла Отакара II. ² Домінують особисті герби володаря. Окремі землі позначені земськими гербами: Крайна, Каринтія, Штирія, Австрія, Моравія та Богемія.

Три з них порожні. Егерланд, Словенська Марка і місто Порденоне. Тому що, на думку геральдистів, з часів Пршемисла Отакара II не збереглися кольорові герби цих областей. Мапа повернута на південь, тобто у сторону Рима, як було прийнято у ті часи. Орієнтація мап «північчю вверх» у Європі з'явилася лише після поширення компасу у 14 столітті.

Мистецьке відтворення символів із часів панування Пршемисла Отакара II, засновані на т. зв. гербових коштовностях володаря.

Крайна

Каринтія

Штирія

Австрія

Моравія

Богемія

На стіні в призматичній вежі виставлений один із цікавих предметів із колекції музею. Йдеться про моравську орлицю першої половини 18 століття. Вона вирізана з липового дерева та має цікаве конструктивне рішення: складанням дерев'яних частин було отримано необхідний об'єм тіла орлиці. Крила приєднані до основи плечей через систему клинів і шурупів. За способом використання кольорів можна зробити висновок, що вона походить із внутрішніх просторів однієї з відомих брненських будівель. Артефакт у 2008 році реконструйований консерватором Музею міста Брна Їндржіхом Юрчею.

Моравська орлиця

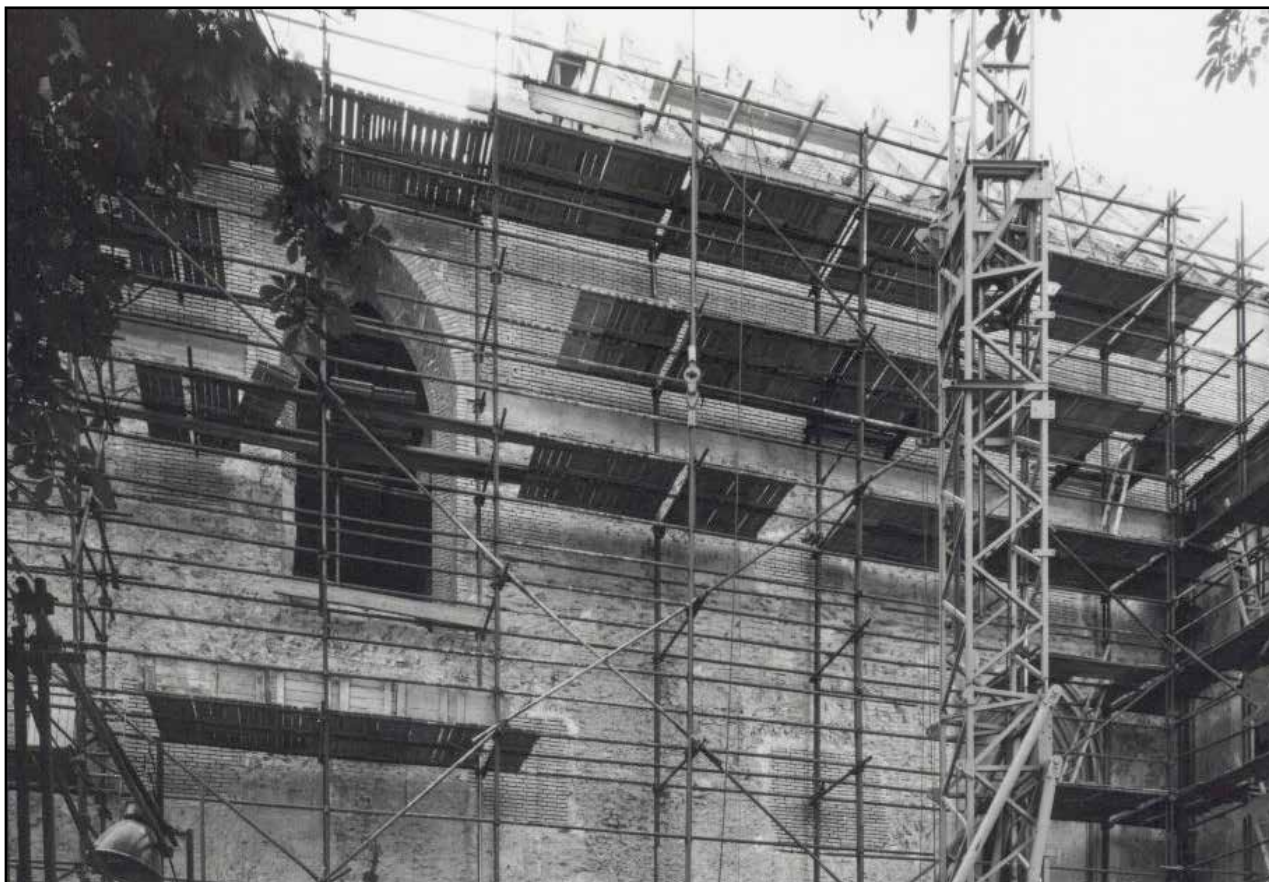
7. ПРОСТІР НАД ПРОЇЗДОМ

Початкову функцію надбудови над східною брамою замку з'ясувати не вдалося ані з писемних джерел, ані під час будівельно-історичного дослідження. Досить правдоподібно однак, що простір був розділений на кілька поверхів. Також одна із гіпотез передбачає використання зали так, як вона відкрита зараз, без горизонтального поділу. Йдеться про теорію, згідно з якою на одному з етапів будівництва середньовічного замку тут розміщувалася замкова каплиця. Це підтверджує і подовжня орієнтація приміщення, при якій розміщення можливого вітваря спрямоване на схід, що є однією з вимог будівництва християнського святого місця. Однак у просторах середньовічних замків, що часто

розміщені на важливих місцях, їхні будівничі часто не мали можливості орієнтувати каплиці правильно. Тому церква дозволяла відхилятися від встановленої схеми. Отже, здогад щодо сакрального місця, що розміщене безпосередньо біля призматичної вежі, ми не можемо ані підтвердити, ані спростувати. Про каплицю згадує і найстаріший збережений документ, що стосується шпілберцького замку, датований 4 вересня 1277 року і виданий Пршемислом Отакаром II. у Празі, де зазначено: «...щоб наша брненська каплиця, яку ми наказали побудувати та освятити на честь благословенного Іоанна Хрестителя...».

Під час реконструкції у засипаній арці було знайдено замковий камінь **1**, вбудований тут у стіну. Початково простір стелі міг

завершуватися хрестоподібним склепінням, як у готичному залі, в якому ми вже побували.

Вид на східне крило замку з малого подвір'я під час реконструкції. Фотографія з другої половини 90-х років 20 століття.

8. КОРОЛІВСЬКА КАПЛИЦЯ

Т. зв. «королівська каплиця» – це ключовий простір східного крила. Початково вона завершувалася двома неоднаковими за розміром полями хрестоподібного склепіння та була освітлена високими вікнами з характерними ламаними арками. З малого двору видно надзвичайно розкішно оздоблений вхідний портал до приміщення, який був доступний із подвір'я по дерев'яній галереї, помітному навколо кладки. Цей простір нині має, по суті, дві функціональні інтерпретації. Йшлося або про основний зал для переговорів, де відповідний правитель чи його представник призначав аудієнції, або це справді була основна каплиця замку на честь св. Іонна

Хрестителя.

Під час реконструкції замку у 1997–2000 роках було вирішено відкрити збережені релікти середньовічної кладки та добудувати відсутні будівельні елементи до виду згаданої каплиці. У південній частині приміщення було побудовано хори **1**, які перекривають ранньоготичне вікно із сидіннями у товщі кладки **2**. Були також реконструйовані аркади у сидилії **3** у довгих стінах приміщення. Арка не добудовувалася, тому простір відкривається вертикально аж до брусів покрівлі **4** та посилює враження наймонументальнішого простору у замку Шпілберк.

Хоча ми не знаємо точного початкового вигляду чи функції зали, ймовірно, що цей простір належав до розкішної частини середньовічного замку, що слугувала для репрезентації його власників. Безперечно, тут проводили час чеські королі та моравські маркграфи, як-от Ян Індржіх, його син Йошт, Пршемисл Отакар II чи

Карел IV зі своєю першою дружиною Бланкою Валуа, яку до Брно вигнала недружня свекруха. Сьогодні важко сказати, молилися в цій частині Шпілберка чи приймали гостей, однак королівський блиск виявляється у збережених частинах готичної архітектури східного крила і досі.

Простір королівської каплиці після перебудови для цілей вермахту у 1939–1941 роках.

ВІТРАЖІ У СХІДНОМУ КРИЛІ ЗАМКУ

Ремонт найстарішої частини замку Шпільберк, тобто східного крила, завершила у 2003 році інсталяція нових вітражів за мистецьким проектом Станіслава Лібенського та Ярослави Брихтової. Не йшлося про класичний багатоколірний вітраж, коли окремі скла відділені металом, натомість кожне вікно має відтінки одного кольору. Матеріал скла із вмістом свинцю був пофарбований незвичними оксидами золотистих тонів, щоб результат відповідав важливості історичного місця. Після цього

скло було обточене, відполіроване та підрізане до певних форматів. Подібний витвір у Чехії можна побачити лише у каплиці св. Вацлава в соборі св. Віта та в готичній каплиці у Горшовському Тині. Для прославленого майстра склярства Станіслава Лібенського це був останній витвір, до відкриття якого він, на жаль, не довжив. Тож завершення замовлення для Шпільберка виконала його дружина Ярослава Брихтова.

9. МАЛИЙ РЕНЕСАНСНИЙ САЛОН

Приміщення виникло при реконструкції східного крила замку, що була проведена у 1994–2000 роках. Назва «малий ренесансний салон» виникла за збереженим ренесансним вікном, яке, між іншим, є єдиним збереженим вікном такого типу в замку. Ми можемо побачити його ззовні. Оригінальними елементами є краї

віконної ніші та видряпані написи ❶ у ніші ❷. Всі інші частини приміщення, включно із дерев'яною стелею ❸ та дерев'яними і скляними частинами вікон ❹ – це сучасні конструкції, що виконані у ренесансному стилі. Історичні та стилізовані під історичні меблі походять з колекції Музею міста Брно.

КАРТИНИ У МАЛОМУ РЕНЕСАНСНОМУ САЛОНІ

Стіна праворуч

- зображення імператора Йосифа I та Карла VI

Їх автор – художник **Сімоні Гіоніма** (1655–1731).

Портрети імператорів Йосифа I та Карла VI Гіоніма намалював на замовлення брненської міської ради, вони були призначені для прикрашення зали засідань брненської ратуші.

Йосиф I

(1678 – 1711)

був імператором шість років – у 1705–1711 роках. Протягом його правління вирували війни за іспанський спадок, причиною яких була суперечка щодо успадкування іспанського трону після того, як у 1700 році вимерла іспанська гілка роду Габсбургів. Зображення Йосифа I було завершено у 1709 році, а на початку квітня 1711 року у його рамі несподівано відпало Яблуко з імператорської корони. Брненці цю подію запам'ятали як зле пророцтво, адже 17 квітня 1711 року імператор помер у Відні від віспи.

Карл VI

(1685 – 1740)

був молодшим братом Йосифа I, який змінив його після смерті на місці римсько-німецького імператора. Він також був королем чеським, угорським, маркграфом моравським тощо.

Під час правління Карла VI в Шпілберку було поглиблено замковий колодязь до глибини 112 метрів, що зробило його одним із найглибших у чеських землях. Після завершення будівництва колодязя було завершено перебудову Шпілберка на могутню барокову фортецю (цитадель), що охоронялася системою бастіонів, куртин, виставлених уперед укріплень.

Йосиф I

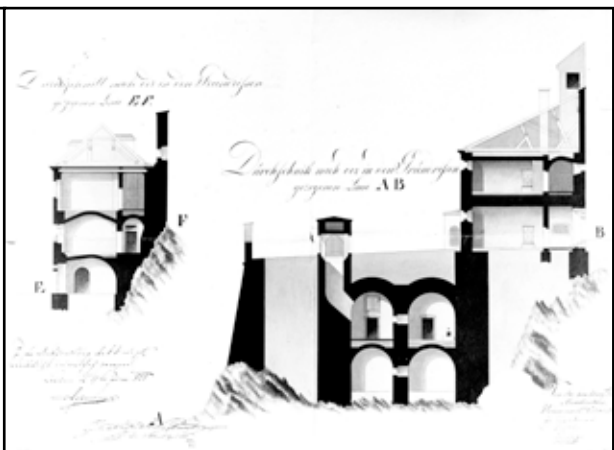
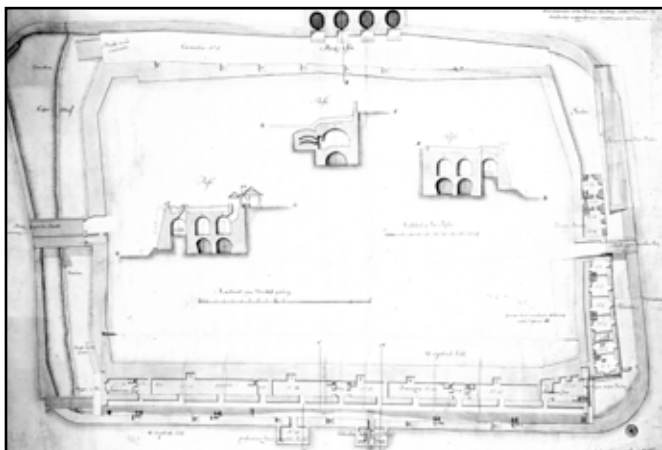
Карл VI

Стіна ліворуч

- портрети Марії Терезії та Йосифа II
Невідомий автор

Вхід у північні каземати

Марія Терезія

(1717 – 1780)

єдина чеська правляча королева, заміжня за герцогом Францом Стефаном Лотаринзьким, який був коронований 1745 року як римсько-німецький імператор (завдяки цьому Марію Терезію також називають імператрицею). На початку правління Марії Терезії Шпілберк разом із Брно через сто років знову зустрівся із прямою військовою небезпекою. Пруси тоді зайняли Оломоуц та оточили Брно зі Шпілберком, однак на прямий напад на добре захищене місто та фортецю вони, на щастя, не наважилися, а в квітні 1742 року відступили. У Шпілберк тоді приїхав ерцгерцог Карл Лотаринзький і після огляду вирішив, що у фортеці будуть побудовані каземати як сховок для гарнізону та місце зберігання військового матеріалу. Таке рішення пізніше підтвердила і Марія Терезія. Непересічною подією був також візит імператриці Марії Терезії та імператора Франца Стефана Лотаринзького, які до Брно приїхали у 1748 році. Імператорська пара, що мешкала у Дієтріхштайнському палаці на Зельному тргу, взяла участь у вишуканій процесії до Свята Тіла і Крові Христових, а імператор з братом Карлом Лотаринзьким відвідали також Шпілберк, де оглянули і його нове укріплення. У 1767 році Марія Терезія захворіла на віспу, від якої тоді зазвичай помирали, і навіть прийняла таїнство соборування. Як вияв радості щодо її одужання у липні з мурів Шпілберку було випущено великий салют.

Йосиф II

(1741 – 1790)

отримав одноосібну владу у габсбурзькій монархії після смерті своєї матері Марії Терезії. Як відомий реформатор змінив систему судочинства та ув'язнення, що сильно вплинуло і на Шпілберк, який він сам відвідав кілька разів. В'язницю у Шпілберку він перевів під цивільну адміністрацію, для в'язничних цілей наказав перебудувати вже не потрібні військовим каземати. З вересня 1784 року особисто відвідав приміщення нижнього поверху шпілберцьких казематів та наказав, щоб тут побудували дерев'яні камери для в'язнів, засуджених на все життя. Тобто все відбувалося навпаки, ніж у вигаданій пізніше легенді, згідно з якою він сам наказав замкнути себе тут і під впливом цього жахливого досвіду пізніше скасував це найгірше шпілберцьке місце для ув'язнення.

Марія Терезія

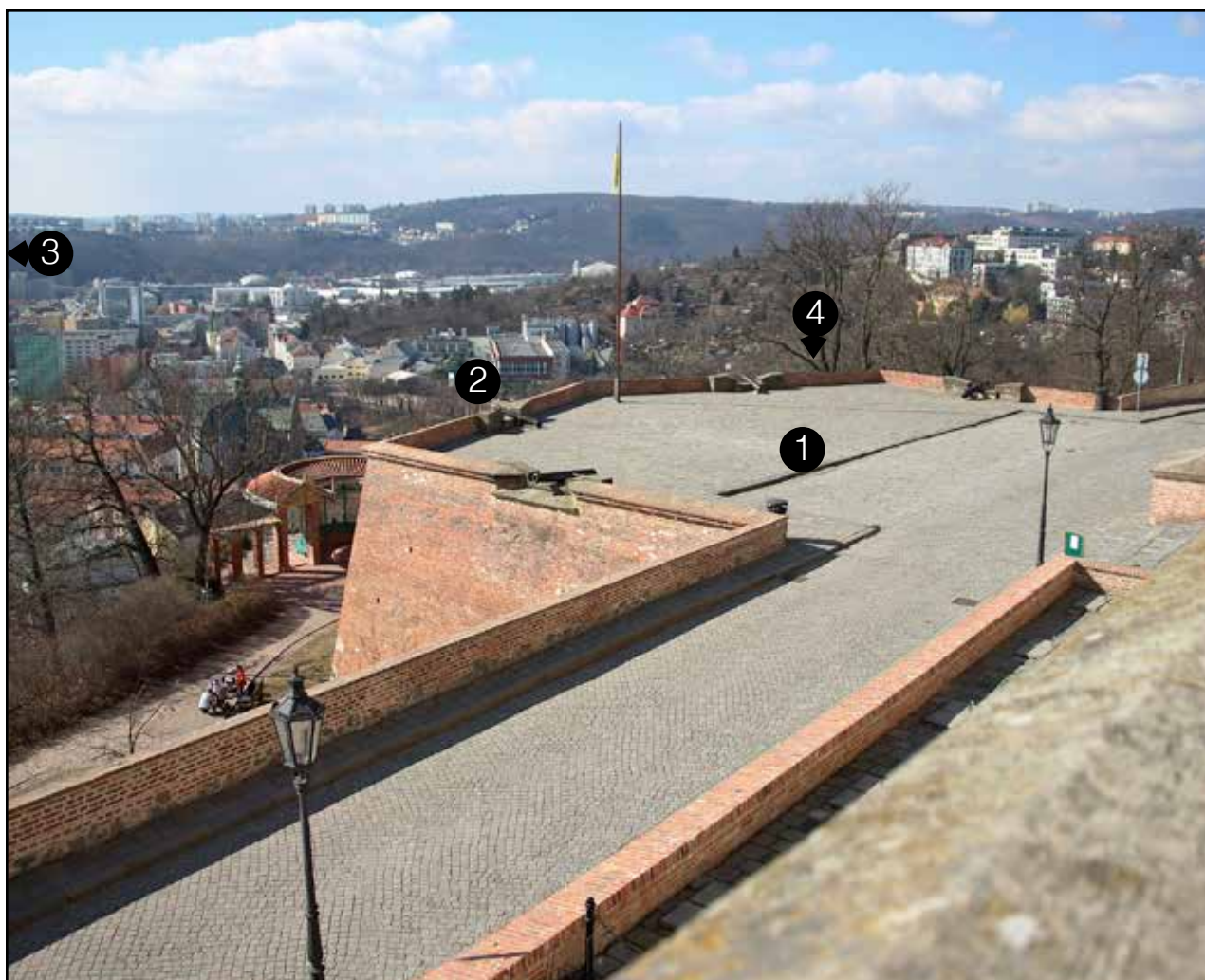
Йосиф II

10. ПІВДЕННА ТЕРАСА

Ми щойно увійшли на т. зв. Південну терасу. Ми стоїмо на даху колишніх казармових будівель, побудованих у середині 18 століття (приблизно у той же час, коли були побудовані каземати). У часи середньовічного замку тут не було жодної забудови, лише т. зв. оборонний рів і стіна. Перед нами відкривається вид на т. зв. Гарматний бастион **1**, а під ним Старе Брно з базилікою Внебовзяття Пресвятої Діви Марії **2**. На горизонті

ліворуч ви бачите колишній AZ Tower **3** (нині N Tower), найвищу будівлю в Чеській Республіці.

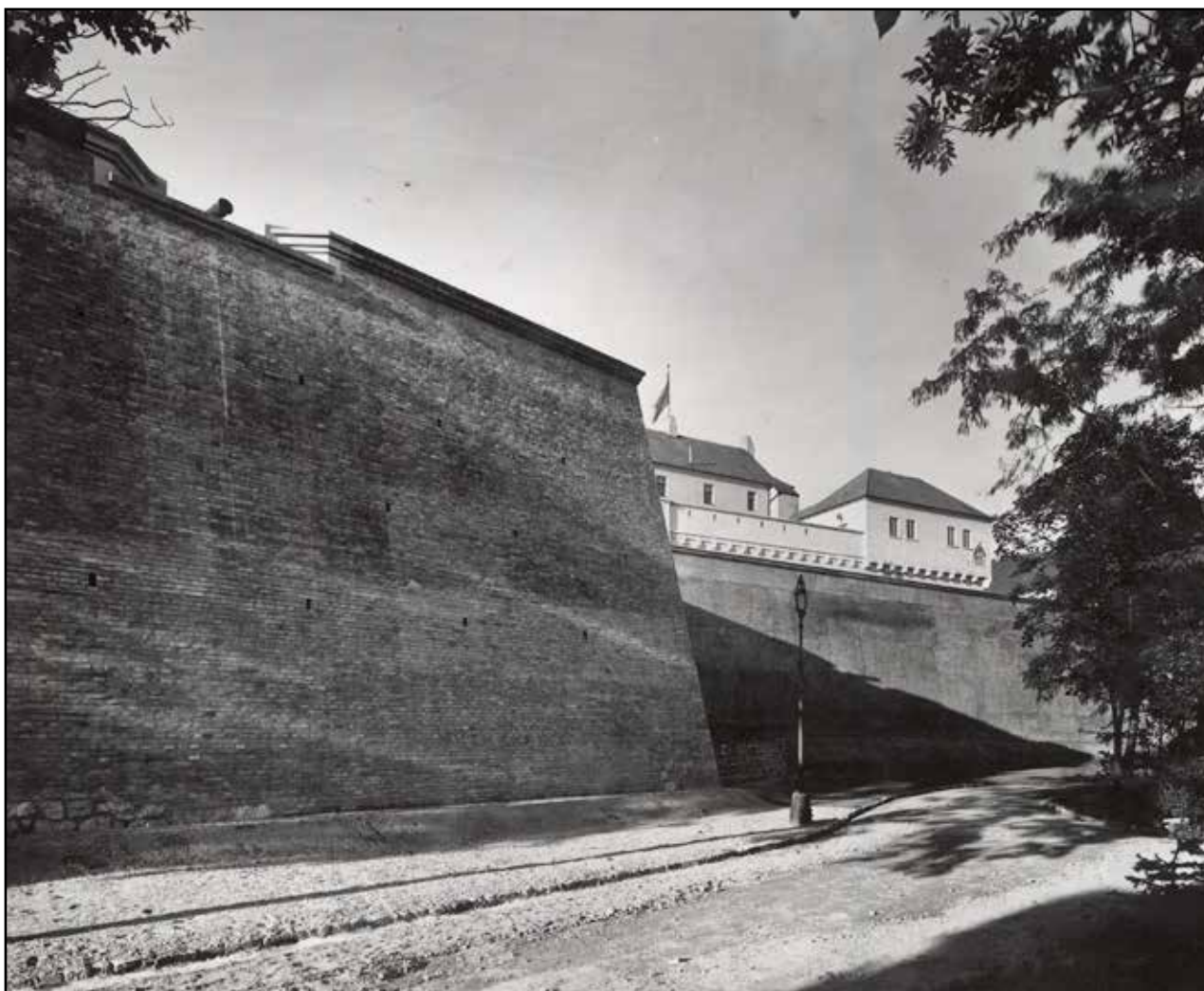
Нинішній т. зв. Гарматний бастион був побудований протягом Другої світової війни, у часи, коли замок був відремонтований для використання у якості казарм вермахту, щоб нагадувати вигляд Шпілберка як барокової фортеці. Початковий бастион 17 століття був зруйнований у 1809 році французькими військами.

Його стосується
і легенда про
т. зв. Чортову
башту часів
Тридцятилітньої
війни

«Попри те, що генерал Торстенсон розраховував на те, що візьме Брно за три дні, насправді все склалося інакше. Після трьох місяців боїв брненці все ще не збиралися здаватися. На останньому етапі облоги він був настільки розпачливий і роздратований, що закричав: «Хай би це нещасне Брно чорти взяли!» У цей момент з'явився чорт і каже: «Як вам заманеться, пане генерале! Я з радістю вам допоможу! Але мах на мах. Власною кров'ю ви маєте підтвердити мені, що після вашої перемоги душі всіх цих нещасних оборонців будуть моїми». Торстенсон ні хвили не вагався, вколов себе за палець і підписався із чортом. Той лише захихотів і всівся верхи на найближчу гарматну кулю. Наказав: «Вистреліть мене на Шпілберк!» Він планував за допомогою своїх козячих рогів і пекельних здібностей зруйнувати товсті мури і так допомогти шведам увірватися у фортецю. Однак він не розраховував на те, що набожні брненці наказали мури Шпілберка освятити. У той момент, коли він на своїй гарматній кулі наближався з величезною швидкістю до мурів, над всією фортецею виникла непроникна завіса. Чорт почав кричати і з усіх сил намагався зіскочити з кулі, але швидкість була така, що він не встиг і врізався у мури. І так і лишився стирчати у стіні на віки-вічні та перетворився у камінь...».

Цю легенду і зараз нагадує голова «Чорта» ④, вмурована у лівій зовнішній стороні бастіону під короною муру. А зараз ми відвідаємо т. зв. «Ластівчине гніздо».

11. СХІДНА ТЕРАСА

Ми стоїмо на східній терасі, на даху зовнішнього східного крила, яке було побудоване у середині 18 століття. Тоді тут розміщувалася квартира командира фортеці. У часи середньовічного замку тут не було жодної забудови, лише т. зв. оборонний рів і стіна.

За нами відкритий обвід ренесансного вікна, що веде до т. зв. малого ренесансного салону, який ми відвідали під час екскурсії.

Під нами розміщений т. зв. передній (східний) рів ❶, по боках стоять каземати. Будівля ❷ перед нами зараз слугує як адміністративна. Тут розташовані офіси та

дирекція Музею міста Брно, що розміщений на Шпілберку з 1960 року. Вона була побудована у 1847–1849 роках (тобто у часи, коли покарання на Шпілберку відбував і злодій Вацлав Бабінський) для керівництва тогочасної в'язниці.

У часи першої чехословацької республіки (1918–1938), коли замок слугував казармами чехословацької армії, ймовірно, тут розміщувався військовий прокурор, бригадний і дивізійний суд. Під час Другої світової війни будівля була підлаштована під потреби німецької армії – тут була кухня та їдальня для солдат.

На місці брами ③, розміщеної ліворуч від адміністративної будівлі (побудованої так само під час Другої світової війни), колись була т. зв. Валльдорфська каплиця, побудована у 1740–1750 роках крайовим гетьманом, вільним паном Францом Августиним з Валльдорфу. Ліворуч від брами стоїть будівля ④, якою зараз користується охорона замку. Початково це була гауптвахта, побудована у 1820 році за проектом будівничого директора Яна Конрада Гернрата, перебудована у 1847–1850 роках (тоді вона була розширена до кінця муру).

Валльдорфська каплиця

12. ЛАСТІВЧИНЕ ГНІЗДО

Виникнення цієї будівлі належить до часу, коли Шпілберк був реконструйований для створення казарм німецької армії. У серпні 1939 року працівники брненського Військового будівельного департаменту при Військовій адміністрації у Богемії та Моравії отримали завдання розробити плани і провести будівельні роботи. Керівник департаменту дипломований архітектор, урядовий будівельний радник Неуберт керував архітекторами Голохом та Ервіном Францом Александром Коммом. Оскільки йшлося про історичний об'єкт було запрошено також керівника брненського департаменту охорони пам'яток та керівника Інституту будівельної та мистецької історії з німецького технічного професора доктора Карла Фрідріха Кюна.

Т. зв. Ластівчине гніздо (нім. Schwalbennest) було побудоване між 1940–1941 роками на південно-східному куті замку та мало слугувати загальною кімнатою для офіцерів вермахту. Це підтверджує і художнє оформлення та обстановка приміщення.

У першій кімнаті ви можете бачити грубку, обкладену кахлями **1** з мотивами моравських міст. Їх виготовила фірма «Angermayer», що досі існує в австрійському місті Ебершванг. За дверима праворуч – кругові гранітні сходи (також із часів Другої світової війни), що ведуть на перший поверх, де розміщувалася їдальня для сержантів.

*ГЕРБЕРТ ОРТ (?). Шпілберк. Ластівчине гніздо.
Грубка, обкладена кахлями фірми «Angerthauer» з
фігуркою Євгена Савойського. Приблизно 1941 р.*

У другій кімнаті з розмальованою дерев'яною стелею з виразними брусами та початково квадратами викладеним паркетом, домінує грубка з кахлями ② із мальованим декором того ж виробника, що й у попередній кімнаті. На верхньому карнизі стоїть фігурка принца Євгена Савойського ③ (тому цю кімнату також іноді називають Малим салоном принца Євгена, нім. Prinz – Eugen – Raum). Після Другої світової війни т. зв. Ластівчине гніздо стало частиною винного кафе і ресторану, що розміщені під нами, для використання національним підприємством «Interhotel Brno» у 60-х роках 20 століття його облаштував архітектор Каміл Фукс.

Muzeum
města Brna

Facebook → @Muzeum.mesta.Brna @Spilberkzije
Instagram → @hrad.spilberk

#hradspilberk #vilatugendhat
#meninskabrana #arnoldovavila

spilberk.cz

